

գունուրաճը, հէր կէշէնէ Աղա, պէյ, հանքմէ Գեղեթի, կիւղէլ պօթիւնէրիմ վար, իրիլի, ու Գաղլը, գատիֆէլի, սաթէնի, եռնուր, ալըզ, գաթալը, ալազնըզը սէվէրէն, նիզ, ճօճաղունուղ պաշը իշին օլուն, ալմազանըղ տա կէլին պիր պազըն տիեթէք, հէմ քէնտի եօրուլա, ճազ, հէմ էլի թաճիզ իտէճէք եթտէ, տիւք քանանըն իւղէրինէ «էէր նէվ էրքէք վէ գատըն գուն, տուրալարը, շաշլաճազ տէրէճէ, տէ Էհվէն ֆիեաթլար իլէ, Էհվի իշէրի կիւրի պէյ իտէպիլիւր, մէյի եազըլմըզ պիր լէվիս ասար, վէ ճամէքանըն իշին տէ տիւք, քանանընտ պուլունան մալլարտան պիրէր նիւմունէ գօնուպ, իւղէրլէ, րինէ ֆիեաթլարըն եազար, պուն, տան շու մէնֆաթ չըգար, քի հէմ քէնտի ազշամ գատար պօշ էէ, րինէ չէնէ եօրմանըպ, հէմ տէ հէր քէնտի քէնտիլին տիլնէմէճէք իւլին, միւմքին օլունուղ գատար տիւքանընը Էնիլնտէն կէշմէմէ, կէ շաշլաճազնա սէպէպիլիւր վիրմէշ:

(Տէլ-Գ)

ԱԶԳԱՅԻՆ

ՀՐԱՒԷՐ

ԱՌ ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՐԵՎԱՆԻ ԱՆՈՒՄ

Ազգային ժողովը նիստ ունի յառաջիկայ հինգշաբթի առաւօտ 10 սեպտ. 'ի Ղալաթի:

Ատեանը պիտի բացուի ճիշտ ժամը 3ին և գոցուի թ 1/2ին:

Հրաւիրեալ են Երեսփոխան Է. ֆէյտիսիները՝ իրենց ազգասիրական պարտականութիւնը կատարելու փութալ:

(Կշէ)

1881 սեպտեմբեր 7

ՕՐԱԿԱՐԳ

1. Երազիր թաղային մատակարարութեան օրինաց, — Երաւուն, կուլիւն վիճաբանութեան ի վե. լայ Տեղեկագիր Ատենապետաց Դիւանի:
2. Ընտրութիւն Բաղաքային Ատենի պակառեալ անդամաց:

ԽՕՍՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Չեմ կարծեր, Չարմայր, թէ տկարանաւ յիշել մեր նախնիքից:

ԹՈՒՃՏԱՆ ԳԸԶԼԱՐ

(50)

— Իհիմալ տըր քի, գանուն մուհիպինէ թէքմի վարիեթէ սալթ պէն վարիս օլտեթ, տէտի, լաքին ինսանլարըն էօմիւ իշինտէ պաղը մէվատը մէյրուս տախի վար տըր, նասըլ քի պուլարտան պիրիտի տէ, սիլիւն, տաեթմըն գըզը օլմանըղ տըր:

Գօրա շու վէճհ իլէ տէվամ իթտի, — Հալա օլլում, պէն սիլի մէր համէթիլ պիր քիմն վէ սատըզ պիր ազրապա իթիլգատ իլէ, պիւս թէրէտտիւս սիլէ միւրաճաթ ի սիլպ, քէմալի էմիլիլէթ իւղէրի ֆատաթը աթիլիէմի պէնտէն միւս սարաթ իլլէրիւմ. չէօլլէ քի, պէն քէնտիմ իշին հիւ պիր շէյ իսթէմէ, լաքին պիր վալիտէմ իլէ իքի ճըզգարընտաշըմ վար տըր քի, րա հաթ վէ կէնիլ կէշինմէնէ ալըշմը տըրլար, Պինապէնին անէրին, զաւուրէթին ինայ իթտիլարտիլի մէշազգալթա թէհամիլէ գուվլէթ վէ թաթաթլարը օլմանաճազ տըր: Մալիք օլտուղունուղ սէրլէթ վէ վարիտաթ ֆէվգէլատէ տիր, իմտի, պու սէրլէթտէն պիր ինգիլի գըմընը չըգարընը քի, սիլիլ ալա ֆաազըրաթմանաճազը հալտէ, վալիտէմ իլէ գըզգարընտաշըմ օլտուղա ֆաթաթ լաշաթ պիր կէշինէ քիւք թէհէմին իթմէկէ քեաթի

խօսակցութեան վերջին մասն, յորում կը բարբառէր Հայոց Միացեալ Ընկերութեանց Պ. Երեսփոխանին յողնակի ուղղական հօլովէ սեռի և բնութեան խնդիր չինեն, քեաթականական սխալ համարելով զայդ:

Կը բարբառէր նոյնպէս վարժարանի հոգարարճուազ կամ տեսչադ ոմանց «երկուեւ վարժարան» տոնի:

Չգիտեմ եղեր երկելիս, թէ սխալ լոշն ու բարբառին ես եմ, Բայց թէ ինչպէս խեղամուտ եղէ այսմ. ունկըն դեր:

Հաղիւ նոյն խօսակցութիւնս իւրջու եկաւ Մանգուլի միջոցաւ, և ահա ստացայ զՄիւրաթը Երեսփոխանի Գրքի ինքնագիրը, որ ինքն կը մատուցուէր կից ընդ Ատենադրութեան իմ նստին նոյն ժողովոյ:

Պարտաւոր էի բնթեւումը զայդ Մրազիր, և ընթերցայ: Ուր յանկարծ տեսի թէ մեր լեզուին մէջ քերականական նոր փոփոխութիւն եղած է, որում ես անտեղեկ կը գտնուէի:

Այսու շտ այսպէս պարտիմ խորհիլ, Չարմայր: քանզի ինչպէս հընար է երկադրել թէ, ազգային կրթութեան ուղղութիւն տալով պաշտօնն ունեցող խորհրդակցութեան նէն խմբագրեալ և Ատենապետաց ղեկանէն բարեփոխեալ գրուած մը քերականական սխալ պարունակէ:

Սիւ. քաւ լիցի, սխալ չկայ անդ: այլ նոր եղած յանկարծ փոփոխութիւնը, որոց ես անտեղեկ եմ, լեր անմտաբար կընշաւակեմ գէտ. տեսը նոցին:

Արդ՝ քանի որ յայտնի եղեւ թէ սխալ իմ կողմանէ է, ուրեմն անհրաժեշտ պարտաւորութիւն է ինձ խոնարհաբար ներումն խնդրել Միացեալ Ընկերութեանց Պ. Երեսփոխանէն. զոր կը փութամ քննի հրապարակաւ, խոստովանելով թէ, ըստնոր կարգադրութեան ուղղական հօլովէ սեռի խնդիր կըլլայ, կարելի է բնութեան խնդիր ալ կըլլայ. և ո՞վ կարէ պնդել թէ յատկացուցիչ ալ չըլլար: Մեք առ այժմ յիշեալ Մրազրին մէջ չինուած ուղղական սեռի խնդիրներէն քանի մը օրինակ յառաջ բերեմք, որպէս զի բերանսիս վարժուի և չմոռնամք:

« Թօք. 6 ա. — Մաղկոց ընդունելու

համար մանկունը պէտք է ունենան ծննդեան, մկրտութեան և պատուաստի Էւրոպայէ: »

Մանկուն տէր քայի է, Էւրոպայէ սեռի խնդիր. լաւ ուշ գիւր, չի որ խալիս:

« Թօք. 90. — . . . Եւ անոր ու զըպրոցայ մէջ համակրական սերտ յարաբերութեան հաստատել: »

« Թօք. 91 ա. — Ամեն դպրոց պէտք է ունենայ: »

2. Օրգանաւորութեան քննութեանց, »

« Թօք. 231. — Աշակերտը և աշակերտուհիք միանգամայն դաստառութեան գործնական կրթութիւն պէտք է ունենան: »

« Թօք. 270. — Իւրաքանչիւր ժողովոյ նիստերը պէտք է կանոնաւոր տարաբար լինեն: »

« Թօք. 321 բ. — Տարեկան տեղեկագիրները երեք տարին անգամ մը պէտք է մանրամասն Դիւանութեան պարունակեն: . . . և պէտք է ներկայեն: . . . կարելի է քանակաւ միջոցներու առաջարկութեան: »

Վարժութեան համար կարծեմ բաւական է այսքան օրինակ, թէ և ուրիշ շատեր ալ կարող էինք յառաջ բերել անտի:

Իսկ « Երկուեւ » տեղեկանքի գալով, անշուշտ խիստ յանկուտը և պատշաճ է, քանի որ Կրթական Պաշտօնատուն մը կը գործածէ իւր Մրազրին մէջ՝ ասելով. « Երկուեւ դպրոց, երկուեւ ուսումնարանաց: Արդ՝ միայ մեզ գիտել, թէ կարելի է ասել նաև « Երկուեւ խաղաթիւն: »

Առայժմ կը տեսնեմք նաև թէ նոյն ծրագրին մէջ սկսուած է վերջուտին գործածուիլ հայկաբանութեան հին ձև մը, որ է տաճկերէն բառերը գրաբար հօլովել, ինչպէս. « Թաղին միւս կողմածոց և Էւրոպայէ: » Երբեք կը տեղեկանամք թէ Էւրոպայէ Երկուեւ հօլովման տակ կերթայ. միւրաքանչիւր ինչպէս եղողներ ալ կային հին գրուածք մէջ, որպէս կարեմք տեսանել Հայոց ՌժձԴ (1174) թուին գրուած Ժամանակագրութեան մը մէջ, որոյ մի մասն հրատարակուած է « Նիկիոյ դիւր չիւր » լրագրոյ միջոցաւ 1853 թուականին, և յորմէ հետեւ երան յառաջ կը բերեմք իւր օրինակ:

« Դիւանութեան 33, շաբաթ: Բերթ խիտա գատէ Էֆէնի Ստամպուլ Էֆէն տիւի եղև. զարբըն քրիստոնէից ետասարար, և Ահիշ Սինաս վարդապետին

սարբին վիշտ անցայ. Իփոկոնց խառնուեցաւ. օտաւաֆաց և այլոց խառնութիւն փռեալ սկսածստեղ կորստեաց: Համալից ձիոց սէմէրից վերայ երեքական չիլ գամել ետ գի մի հեծանիցեն. զալճաճ ցնտեղոյ տեղին սկիւտ հիւսել ետ. դասապ օղլաթիք զմիւս շտաները հրաման ետ. եօղլարտոց մաճունն չանախովիս ի գլուխ ընդ տայր, Եհնիլէրի մանավից զկիւր եաղմային դուռն ուղարկէր, օր լիներ որ յիսուն խառնութ փախէր թէ պախալի և թէ մանավի, ունեցող քիլէն վըզերին կանցըրէր 30-40 օխայ քար ընդ լով և ի ղոյնի ետէն չուրլ ածելով, պալլիւնը զփայտեալ կշիռն կորստեաց. փայտի չէֆից պակաս եկեալըն քարանց ի ծոցն ձգել ետ. յամենայն տեղիս քօրէրուն տախտակէն եօթմիւր արար և նօր եղելոց զտեսարան գանեաց. զալայսըղ թէրազըն եօթմիւր արար. զալայսնոց ծովու խում բերել ետ զի նոյաւ բանայցեն, և այլ այսպիսիք շատ: »

(Երեսփոխան)

Ա. ՄՈՒՐԱՅԵԱՆ

ՉԱՐՄԱՆԱԼԻ ԱՌԱՔԵԼՈՒԹԻՒՆ

ԵՒ

ՏԱՐՈՐԻՆԱԿ ԵՎԵԼՆԵԹԻ ՄԸ

(Մանկուն Է733 Կիւնի-Բարիս Կիւնի)

Երբոր ժողովուրդին հետ կ'ստիս անհատապէս առնելով, կ'ըսեն, թէ կարեւոր խնդրոց համար ընդհանուր ժողով լոյշել հարկ է, ինչպէս նաև ի վարժարաններ ընտրութեան համար, և թէ երբ կալուածոց եկամուտէն ծախք մը պիտի ըլլուի, բայց չնչին խնդրոց համար ատոր հարկ չկայ. այո՛, այսպէս կ'ստիս, բայց գործելու և շարժելու մասին անկենդան դիմելներ են: Այս ժողովուրդին դիրքը և ընթացքը անհասկնալի է, միայն սա յետագայ առածով աղէկ կ'հասկնանք որուն ինչ ըլլայ: Թէ Չինկեանէ չարար Բիւրտ օյնար, ես այսպէս տեսաւ: Իսկ չտեսայ: Երբ խնդիրը գիւղացւոց Աւետարանական և եկեղեցւոյ անդամ ըլլալուն վրայ կ'դառնայ, ինչեւ մարմինը չհասնէր նոքա, թէ պէտք և որոնց անունները արձաւնագրութեան տոմարին մէջ կան, ոսկէ ի գոտ երբ դիրքը կ'հանդես և հարցու փորձ կ'ընես այս մասին, անոնք կ'պատասխանեն թէ իրենք Աւետարանական են, այս ժամանակին մէջ յանձնաժողովը կ'պարտաւորի ըսել, թէ այո՛, գիտենք որ մէկ քանի Աւետարանականներ կան. Չինկեանէ չարար Բիւրտ օյնար, ես

այսպէս հարանիք չտեսայ: Երբ խնդիրը գիւղացւոց քուէ տարւոյ վրայ կ'դառնայ, ահաւասիկ անկարգ և պատակաւոր իշխանութիւն կարող մտածելը այսպէս կ'պատասխանէ, թէ նոքա պարտին իրենց գիւղին խառնակիւ, և մեզի հետ դարձ չունին, քանի որ նոքա իրենց համար ոչ եկեղեցի ունին, և ոչ ալ ասիկէ մաս դրացի եկեղեցի, մէկ խօսքով իրենք ալ եկեղեցիին անհամեմատ են, և ոմանք ալ հաղորդութիւն, հետեւապէս իրաւունք ունին քուէ տարու: Ասկէ կ'երեւի, թէ յիշեալ մարմինը կամ հպարտ է, որ գիւղացւոց հետ խառնուիլ չուզեր, և կամ թէ իրենց հակառակորդները քուէն առաւելութիւն չհասցնու համար այս դիրքը կ'ըսեն են, քանի որ իր ընդունած Աւետարանը կ'ըսէ իրեն, « Թէ Երանին և թէ Հրեային մէջ խտրութիւն չըկայ, դուք ամենքն ալ մէկ էք Բիւրտ օյնար, ես այսպէս Աւետարանական ժողովուրդ չտեսայ: Այս մարմինը չէ թէ միայն անկարգ, անկանոն և պապական իշխանութեանը կ'գործէ, այլ որուն գոյն թիւնը ժողովուրդին ամբողջ և նախախնդ է, և ասիկայ իւրջու ընծայելու համար կ'պարտաւորինք այդ մարմինն ամեն մէկ անդամաց հանգամանքները համառօտիւ մը ստորագրել, և նոցա բուն նախատիպը յարգող հասարակութեան ներկայացուցիչ: Առաջին երկուքը անփորձ և անմտկ մտքի տիրելու տառապէք ըլլալէն զկին, օրիկայի շարժում և երեւոյթ ունին, ու երբոր պարագան կ'պահանջէ գործնականապէս ալ նոյնը ի գործ կը դնեն, ինչպէս որճարանի մէջ կուրըրած ատենին ամբողջ վերջիւնով մէկմէկու վրայ կ'երթան: Այս երկուքին մէջ զիւր, քաղաք, տունը, խանութը և փողոցին մէջ իր եղբորը հետ շատ անգամ կուրըրած է, պատճառ. որովհետեւ կը պահանջէ իր եղբորը մտքին և կամ քննադատելու իր միակշիւն մը, բայց ատոր վերջին տախտակի ճիւղաղային արար մը ըլլալը, յետագայ տողերէն յայտնի կ'երեւի: Բանդի իր եղբայրը չափահաս ամուսնացած տղաքներ ունի, և ինք իրեն համար առանձին գործ: Միով բանիւ

կեանքի պէն իմ, վէ պու կիւնտէն ամիր կիպի սեօզ սէօյլէյիպ, միւրապարըմ ինձա իթտիլարտիլի խոթ: Երկուեւ Եօզ տուր քի, քաշիլէն կէշիլմէզ պիր սէտտիլ պէնի աեթըմադտա օլտուղու շու սէրլէթ թիւրաղ իթմէզ խոթիմ, լաքին պախիթ պու սէրլէթի պանա վիրմէքտէ տիր, վէ պէն աէ պուտուրէտ իթմէքէճէք իսիմ տէ, անը նէ ուրէթիլ իսիլմալ իթմէք նիլ, յիթիլմէ օլտուղու մու տա պէն պիր իրիմ, իմտի, Գօրա, հէր շէյ պէն սիլէ թադիմ, իտէրիմ: Պէնիմ գէնկիլնիլիմի, իթմէտիլնիլիլ կիպի, սէրպէնթէ վէ ալա հիւսապ ֆիլան վիրմէքէճէք գուլանմազ իշին, պանա եալընըզ պիր սէօզ սէօյլէմէնիլի իթմէրիմ. եալընըզ . . .

Պու լազըրալար թէքմիլ օլմազ, տան էվլէ, կէնճ գըզ էլիլի էօյլէ պիր չիտէթիլէ չէքտիլ քի, Մալիսիալ մեզըրիւր էլի, նէ քէնտի էլէրի իշինտէ հըֆիլ իտէպիլար վէ նէ տախի թէքտար թուլապիլտի, վէ սօնուր մեզըրիւր կէնճ գըզ քէլաւա աղազ պիրէ: . . .

— Սիլիլ պէրլէճէճէք սէօղիւմ նէ՛ օլտուր, տէեու սիւալ իթտի: — Նէ օլտուրունու անլամաբօր միւսունուլ: Գօրա, պաշը իլէ անլամաբընը պիլտիլտիլնիլտէ, Մարիալ քէլաւա տէվամէլ, — Պէնիմ կիւղէլ տաեթ գըզըմ,

օլաճազ տըր, իշիլէ անլէր իշին եալընըզ պուտու սիլգտէն թէմէնիլ իտէրիմ, վէ սիլին ալիճէնապըլընըզ տան սալթ պու գատար պիր հիւմէմէլի պէրլէրիմ, Սէօյլէյին, պուրէճամըլ րէտու իտէճէքմիլնիլիլ:

Գօրա, րէճա եօլլու պիր հարեքէթիլ էլլէրիլի գալուշտուրուպ սիւքիլ իթտի, վէ թէվիլիլիլ մուվաֆիթազ օլամանաբարազ, քըզըրմանա պալաւար:

Մարիալ իսէ, տայիմա մեզպուրէնէ նազար իտէրէք, քէնտիլնիլ շու հալը մէյուսիթէթիլնտէ պիլէ, հէր վազըթտան տահա զիեաթէ կիւղէլ, վէ տահա զիեաթէ արգու օլունուր պիր սըֆաթտա պուլունեօրտու, վէ օլ սօլմալէ եանազլարտան ինձի տանսիլ միլիլու եուվալընաւադտա պուլունան կէօզ եալարընը քէնտիլ տօտազլարըլլա գուրուլթ մազ իշին, վահիլէ վէ ֆէվգէլաւա տէ պիր արգու հիւս իտիեօրտու:

Լաքին մէրգում պու սըրաւա քէնտիլիլ թուլթու վէ թաթըլ պիր սէտա իլէ,

— Վալիտէնիլ իլէ զըզգարըն տալարընը հազգընտա պանա պահա իտիեօրտունուղ, հալ պու քի քէնտիլիլ հազգընտա նէ՛ իշին պահա իթմէքէթունուղ տէտի:

Գօրա, պու սիւալտէն սօլաեթ թէհաճիլալ իտէրէք, կէօզլէրիլի մուսահիպինէ տօղրու չէվիլտի, վէ մէրգունուր պալէտաթ զիլք իթտիլիլիլ պազընը կէօրտիւ, վէ չէ:

Իւք րէնկիլտէ պուլունան կէօզ պէպէրլէրիլն մուհիլալ տէհէթ ուրէթտէք բարազըլըլը, մեզպուրէնէ, գարըլը գօնուլմազ սուրէթտէ ֆէնա թէէտիլ իթտի:

Պինապէրին տէրհալ օթուրտու դուստապէնտէն գալըզպ, հազըզաթտէն զիեաթէ զահիլիլ պիր սէպալթ վէ մէթանէթ իլէ,

— Նալըլ քի սիլէ սէօյլէտիմ, թէքտար իտէրիմ քի, պէնիմ հիւ պիր շէյ ինթիեաթըմ Եօզ տուր, տէտի, գուվլէթ վէ ճէտարէթ պէն, տէ ալալ Էքսիք տէյիլ տիրէրէկէրիլ մէտարը թէպիլիլ չիմիլ թէտարիք իշին չալըշմազ տախի լալըմ կէլէ, չալըշմազըմ:

Մարիալ միւրայինէ պիր թէպէսիլմէ կիլիլալ, վէ ալիլ թաթըլ վէ սալթիլ պիր սէտա իլէ,

— Տիմէք սիլ պէնի նալըլ մուհաթէմ իտիեօրտունուղ, հազըգաթէն, տաեթ պիր վալիլէթ նալէ եալմաճազ ինձալ վէ թէքաթիլ լիտէ պուլունալ օլտուր դու ճիլտէն, միլ թէվիլ ֆիլան թէքմիլ վարիլէթիլն սալթ պէն վարիս օլտուր շալթ իտիլ, սիլգտէ իլէ թէվիլ իթմէքէճէքմիլնտէ ետուրգան իտիեօրտունուղ տէտի:

— Սիլգտէն պէօյլէ պիր ալիլէնալըլ ինթիլարիլն հազըլմ օլաճազ մը տըր, տէտի կէնճ գըզ հայրէթտէ գալարազ, Ալլահ պանա շահիտ տիր քի, պէն ալալ

պէօյլէ պիր թէվիլիլ վարիլէթ ֆիլքրիտէ պուլունաթտուր:

— Լաքին պէն օ ֆիլքրիտէյիմ, տէեու մուգապէլէ իթտի Մարիալ:

— Ահ, հալա օղլում, սահիլէն սիլ պէօյլէ պիր շէյ եալաճազ միւրընը, տէտի Գօրա:

— Երկուեւիլ եալաճազըմ, վէ եալաճաթտա հազըրըմ, հալ պու քի, պէնիմ կիւղէլ տաեթ գըզըմ, պուտու եալմազըլըլմ, սիլգտէն, Էվլէթ, եալընըզ սիլգտէն մէնուլթ տուր:

— Նալըլ:

— Ելիլնիլգէ օթուրտու քի, Գօնուշալըմ:

— Սիլիլ տիլլէեօրում:

— Էվլէլա, Էլիլնիլ պանա վէրիլնիլ:

— Էլիլմիլ սիլգէ վիրմէքտէն նէ՛ չըգար:

— Բէճա իտէրիմ մուվաֆիթաթ իտիլ, զիար օ հալտէ պէնի տահա իլի տիլլէրիլնիլ:

— Բէք ալէա, ալըն Էլիլմիլ:

Գօրա, պէլիլիլ սուրէթտէ իտիլքիլիլ, ֆաթաթ, պէլիլ միւսթէգիլմանէ վէ ալիլէնապանէ տալարտա նաճազ պան պիր ազրապաեթ

